

Людмила Колечкова

Няколко думи за Артър
Хейли и романа му „Летище“

В началото на 1960 година вестникарските хроники и радиотелевизионните компании шумят около поредното изключително престъпление, уведомяват за хода на следствието, публикуват репортажи от залиите на съда, коментират предстоящата смъртна присъда на двадесет и три годишния Джек Греъм. В какво всъщност се състои неговото престъпление?

...На летището в американския град Денвър, щата Колорадо, пътници и изпращачи очакват поредните полети на авиокомпаниите. Сред тях е и Джек Греъм, който изпраща майка си на гости в Аляска. Чиновникът от службата за оформяне на багажите обръща внимание на Мисис Греъм, че куфарите ѝ надвишават допустимото тегло и трябва да заплати за свръхбагаж. Мисис Греъм споделя със сина си, че е по-разумно да се извадят някои неща от куфарите – кой знае дали ще има нужда от тях, – вместо да доплаща нови тридесет долара... Но внимателният син веднага я прекъсва: „Не, мамичко, сигурен съм, че всичко ще ти потрябва!“ Щом е така... Майката доплаща, сбогува се с Джек и се отправя към изхода...

Самолетът за Аляска е вече във въздуха. След по-малко от половин час на летището настъпва суматоха. На тридесет мили от Денвър самолетът претърпял катастрофа! Екипажът и всички пътници загиват. От машината остават жалки отломки. Жалки наистина, но те са ключ при разследването на причините – по тях специалистите разгадват загадките на катастрофата.

Следствието доказва, че самолетът е взривен от бомба. Внимателните проучвания откриват и виновника за катастрофата. Това е „грижовният“ син Джек Греъм, Който поставил в куфарите на майка си двадесет пакета с динамит, взривно устройство и часовников механизъм, а непосредствено преди излитането я застраховал за 37 хиляди долара. В случай на нещастие сумата трябвало да се изплати на негово име...

Ето тази история – една от многото за предумишлени въздушни пиратства в съвременния свят – дава идея на Артър Хейли за романа му „Летище“.

* * *

Артър Хейли е роден през 1920 година в град Лутън, Англия. До Втората световна война е дребен чиновник в административната йерархия, по време на войната служи в Кралския въздушен флот в Близкия и Далечния изток. След демобилизирането си се преселва в Канада. Там живее почти двадесет години и работи като търговски посредник и

редактор на търговски рекламни издания. През 1965 година се установява в Съединените щати, а сега със съпругата си и трите си деца живее на Бахамските острови. Това са оскъдните факти от житейската му биография. Творческата му биография обаче е по-богата и разнообразна. През 1956 година, заедно с Джон Касъл, Хейли написва телевизионната пиеса „Полет в опасност“, посрещната с изключителен интерес, а по-късно филмирана и романизирана. Окуражен от тази успешна първа публична изява, Хейли се отдава изцяло на писателска дейност. Първите му самостоятелни произведения – „Във висшите сфери“, един напрегнат и разобличителен разказ за интригите и машинациите сред висши политически и държавни кръгове в САЩ и Канада, и „Окончателната диагноза“, където описва съдбовни колизии в ежедневието на една голяма болница – му извоюват име на автор, който търси острота, актуалност и злободневност в сюжетите си. Следващият му роман „Хотел“ (1965 г.) се посреща възторжено и шумно от читатели и критика. Тук се описват само пет дни от живота на големия хотел „Сент Грегори“ в Ню Орлийнз, пет дни, в които лични съдби и съдбите на крупни капиталистически фирми драматично се оплитат и изменят. „Летище“ излиза през 1968 година и в продължение на дванадесет месеца не слиза от първото място в списъците на бестселърите, като през същия период се преиздава десет пъти. Съдба на бестселъри имат всички произведения на Хейли. Според неговите издатели само името му е достатъчна гаранция за търговски успех. „Колела“ (1971 г.) навлиза в сърцевината на автомобилния бизнес. Прониква в секретни проектантски и дизайнерски бюра, в конфликти между работници и работодатели, ставаме свидетели на унищожителната конкурентна борба между гигантите в автомобилната индустрия, където господствуват интриги и кражби... на жени, на патенти, на пари... опознаваме бедняшките бордеи на Детройт, на чийто фон се възправят чудовищните автозаводи... В „Търговци на пари“ (1975 г.) – точният превод на английското заглавие е „Сарафи“ – Хейли отново се насочва в избрана социално производствена сфера. Негов обект този път е светът на банковия капитал, на една известна и процъфтяваща банка – катедрала на достопочтеност и сигурност. Но зад тази фасада меркантилизъм и корупция определят колебливите съдбини на американския долар. Въпреки реалистичното, подплатено с факти, описание на банковия свят, на хитростите и измамите при търговските разплащания, в „Търговци на пари“ Хейли остава с вярата, че „доброжелателността може да спаси капитализма“, пише американският критик Бен Левин във вестник „Дейли Уъркър“. Победата на „положителното

начало“ в романа Левин определя не като победа на реалността, а на една химера, на една мечта.

„Свърхнатоварване“ – това е заглавието на най-новия роман на Хейли, който излезе от печат през 1978 г. и веднага зае място сред десетте най-добри книги. Тук авторът фокусира вниманието си върху енергийната криза в национален и световен мащаб и отражението ѝ върху съдбините на една могъща енергийна компания в Калифорния. Отново Хейли избира остро актуален сюжет, отново задоволява любознателността на читателите си, помагайки им да надникнат „зад кулисите“, да узнаят „нещичко скрито“ в цифри и данни за взаимоотношенията, стълкновенията, за свърхнатоварването във века на енергийните кризи. Но както отбелязва „Ню Йорк таймз бук ривю“, в художествено отношение романът страда, доста е схематичен, суховат и наподобява „белетризиран годишен отчет на акционерно дружество“.

* * *

Какво е мястото на Хейли в съвременната литература на САЩ? Той е необикновено популярен, романите му се посрещат със завиден интерес, издават се и преиздават във фантастични тиражи, и все пак Хейли не принадлежи към най-сериозните и задълбочени творци от своето поколение като Чийвър, Ъпдаик и Хелър, Мейлър и Маламъд.

Артър Хейли започва да пише през шестдесетте години. Тогава, като естествена реакция на погубените надежди, на развенчаните митове и идеали, на разбитата, илюзорна „американска мечта“, в литературата на САЩ си проправя път вълна на остра публицистичност, документализъм, на така наречения „нов журнализъм“. Писатели и публицисти търсят опора във факта, в документа, в репортажния разказ. Появиха се забележителни произведения на документално-публицистичната проза или на т.н. „небелетристична“ проза, покъртителни документи за социално-нравствената картина в Америка като „Хладнокръвно“ на Труман Капоти или „Армиите на нощта“ на Норман Мейлър, където хрониката на събитията се осветлява и осмисля от философските и идейни позиции на авторите. Подобни документално-исторически елементи срещаме и в „Кланица 5“ на Вонегът и в „Рагтайм“ на Е. Л. Доктороу. „Историята и журналистиката – казва Е. Л. Доктороу – придават на повествованието движение и енергия.“

Хейли, който се оформя под влияние на това журналистично-публицистично течение, има същото отношение към документа: „Според мен ролята на факта, на документа в съвременния роман е огромна...

Мисля, че днешният читател се интересува в една книга най-вече от сюжета и от фактите за съвременния живот. Затова се стремя романите ми да задоволяват този читателски интерес“ – казва Артър Хейли в интервю пред „Комсомолски правда“ по време на посещението си в Съветския съюз през 1977 година.

Наистина, той умело насища творбите си с факти, като върху фактологическата основа изгражда вълнуващи сюжети, но твърде често им придава мелодраматична отсенка и допадащ на масовия консуматор „хепи енд“; не си поставя сериозни естетически цели, не търси психологическа дълбочина на образите и философски изводи и обобщения. Тези качества на много от творбите му дават основания на някои критици да ги причислят към съвременната „масова литература“. Трябва да признаем обаче, че Хейли няма нищо общо с Джаклин Сюзън или Харълд Робинз, типичните автори на масовото четиво, пълно с развлечение, секс и ужас; Хейли не бяга от натежалите проблеми на деня, напротив, той ги търси и документира, само че отговорът на тези проблеми заобикаля или пък вижда в конформистка светлина.

„От гледна точка на жанрова принадлежност – пише съветският американовед Александър Мулярчик – почти всяко произведение на Хейли тегли към детективската разновидност на приключенския роман, но не е трудно да се забележи, че разследването или по-точно «изясняването» на престъплението – както осъществяването, така и замисълът му – съвсем не представлява главна цел на писателя. Хейли се отличава от авторите на канонистичния детективски роман по високопрофесионалното си ниво, стреми се към широта и многопластовост на изображението, опита да съчетае занимателната интрига с обсъждане на сериозни въпроси с общонационално звучене. Най-удачните му романи съвсем не можем да причислим към развлекателното четиво. Въпреки изкуствеността на отделни сюжетни положения и олекотеността на психологическата характеристика книгите му съдържат немалко любопитни и полезни за нашия читател сведения – както в специфичните сфери, за които загатват самите заглавия, така и в общата панорама на американския живот. Понякога авторът пряко се обръща към остри социални проблеми и тогава осезаемо разчупва рамките на увлекателното и отчасти условно повествование.“

Наистина нашият читател ще се убеди, че авторовият вариант на разказаната в началото сензационна история е само формалната рамка на романа. Вън от тази история в „Летище“ присъствува съвременна Америка, могъща и сложна, конфликтна и противоречива. Америка,

където властта на парите господства и задушва човешкото у човека; Америка на подкупи, сделки, измамни операции, скрити зад всеопрощаващата дума „законност“; Америка на социалната и расова несправедливост; Америка на жестокото трудово законодателство; Америка на несигурността в утрешния ден. Това са само някои от парещите точки, до които се докосва авторът. Но не му достига критически патос, за даzakлейми социално-нравствените недъзи и разбули класовата същност на техния произход.

Силата на „Летище“ до голяма степен се дължи на уелото водене на разказа. Ситуации и събития се редуват с бързината на кинокадри. В началото тръгват няколко отделни сюжетни линии, в динамичния ход на действието тези линии устремно се приближават, сгъстяват, в кулминационния момент се пресичат и разказът, без да губи от своята напрегнатост и задъханост, достига до безметежния си хейлиевски финал.

Напоследък Хейли проявява подчертана самокритичност към своето Творчество. Въпреки половиндузината бестселъри, излезли под перото му, в едно свое интервю той споделя, че писането за него не е самоцел и мечтае да сътвори своето най-дълбоко произведение, след което ще се оттегли от литературната сцена.

КРАЙ

© 1980 Людмила Колечкова

Сканиране, разпознаване и редакция: Светослав Иванов, 2008

Публикация:

Артър Хейли. Летище

Людмила Колечкова, превод и предговор, 1980
Жеко Алексиев, Богдан Мавродинов, художник оформители, 1980
Текла Алексиева, илюстрация на корицата, 1980

Рецензенти Димитър Пеев, Петко Георгиев
Редактор Пенко Анчев
Художествен редактор Иван Кенаров
Технически редактор Пламен Антонов
Коректор Паунка Камбурова

Американска, I издание
Дадена за набор на 26. II. 1980. Подписана за печат на 16. IV. 1980. Излязла от печат
на 30. IV. 1980

Формат: 32/70×100. Изд. № 1349

Усл. изд. коли: 25,65. Печ. коли: 33. Изд. коли: 21,37

Цена 3,50 лв.

ЕКП 95366-211531-5637-39-80 08

Книгоиздателство „Г. Бакалов“ – Варна, 1980

Държавна печатница „Балкан“, София

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5776>]